

Razkrivanje temnih strani slovenske zgodovine

Alenka Puhar Jubilej novinarkе, pisateljice in publicistke, ki se je posvetila predvsem zamolčanim življenjskim poglavjem ali usodam posameznikov

»V kritičnost me je napeljalo samo življenje, ki je bilo izrazito drugačno kot na zahodu, manj svobodno, manj zanimivo, bolj revno. Tu so bile številne stvari, na zahodu samoumevne, povsem nemogoče.« Tako je v nedavnem intervjuju dejala Alenka Puhar, dolgoletna novinarka časopisa *Delo*, pa tudi publicistka, prevajalka, strokovnjakinja na področju človekovih pravic in psihozgodovine, ki letos slavi 80-letnico.

PETER RAK

Daljna potomka izumitelja in fotografa Janeza Puharja se je rodila leta 1945 mami partizanki Heleni Puhar, po kateri se imenuje osnovna šola v Kranju, in slikarju Francetu Miheliču. Starša sta se kmalu razšla, njen krušni oče je bil Egon Tomc, njen polbrat je sociolog Gregor Tomc. Obiskovala je klasično gimnazijo Poljane v Ljubljani, nato je na filozofski fakulteti diplomirala iz anglistike in primerjalne književnosti. Kot je dejala, je kritičnega duha tam v njej vzbudil tudi njen profesor Dušan Pirjevec.

Najprej se je zaposlila v uredništvu revije *Tovariš*. Po spodbudi pisateljice Mire Mihelič, žene njene očeta, s katerim je pozneje navezala stike, je že davnega leta 1967 prevedla temeljno delo Georgea Orwella, roman *1984*. To je bila prva izdaja tega dela v kakšni od socialističnih držav, za čuda v Jugoslaviji prevod ni vzbudil kakšnih posebnih polemik. Seveda pa je bila atmosfera vse prej kot demokratična, ob vsesplošni represiji se spominja aretacije Viktorja Blažiča, ki je bil njen sodelavec na časopisu *Delo*, zelo jo je prizadela tudi aretacija Draga Jančarja leta 1974, le nekaj dni pred tem dogodkom sta oba prejela novinarsko nagrado Tomšičevega sklada.

Družbeni aktivizem

»Okrog mene so se godile hude in grde stvari, človek se je čutil nemočnega. Zato sem začela sodelovati v različnih protestnih akcijah,« je dejala. Že leta 1983 je bila pobudnica peticije za odpravo smrtne kazni, leto pozneje pa pobudnica peticije ob tako imenovanem beograjskem procesu, na katerem se je zaradi kontrarevolucije znašla šesterica obtoženih. Od sredine osemdesetih je bila članica uredništva *Nove revije*, leta 1988 je kot članica kolegija Odbora za varstvo človekovih pravic delovala kot povezovalni člen med odborom in Društvom slovenskih pisateljev in je na protestnih večerih dnevno poročala o dogodkih, povezanih z afero JBTZ.

Njeno delo je izredno raznovrstno, v skladu s svojim kritičnim pristopom pa praviloma razkriva tako imenovane temne strani slovenske zgodovine in spoštovanja človekovih pravic.

Njeno pisateljsko in publicistično delo je izredno raznovrstno. Knjiga *Prvotno besedilo življenja* z orisom zgodovine otroštva na Slovenskem sodi v okvir njenega zanimanja za psihozgodovino, ki ga je vzbudila knjiga *Zgodovina otroštva (The History of Childhood)* Lloyda deMausa. Med izjemnimi deli je nedvomno *Skriti spomin Angele Vode*, ki ga je napisala na podlagi gradiva, ki ji ga je poslal nečak te neustrašne borke za

»V kritičnost me je napeljalo samo življenje, ki je bilo izrazito drugačno kot na zahodu, manj svobodno, manj zanimivo, bolj revno,« je v nedavnem intervjuju dejala Alenka Puhar. FOTO JURE ERŽEN

pravice žensk, komunistke, ki je bila zaradi nasprotovanja sporazumu med Hitlerjem in Stalinom izključena iz partije, po vojni pa so jo komunistične oblasti zaprle ter jo zaradi vztrajanja pri svojih stališčih preganjale tudi po izpustitvi iz zapor. Knjiga, ki je izšla leta 2004, je bila ekranizirana v dokumentarnem filmu režiserke Maje Weiss.

Ob zelo obsežnem publicističnem delu, v katerem se je posvetila predvsem raziskavam zgodovine žensk ter usodi manj izpostavljenih, a pomembnih posameznikov, velja omeniti tudi kompleksni biografiji o njeni mačehi Miri Mihelič, preganjanju Borisa Furlana ter življenjski poti karizmatičnega Izidorja Cankarja, ki jo je popisala v knjigi s podna-

slovom *Mojster dobro zasukanih stavkov*. Ker nikakor ne mara polovičarstva, še manj prikrivanja dejstev, je objavila tudi tako imenovani poštene prevod *Partizanskega kirurga* Lindsayja Rogersa, v kateri je vključila odlomke, ki so bili v prejšnji izdaji zaradi domnevne ideološke spornosti izpuščeni. V soavtorstvu z drugimi pisci je sodelovala pri knjižnih publikacijah,

kot je *Pozabljena polovica*, v kateri je zbranih 129 biografij pomembnih Slovenk, ki so soustvarjale slovensko zgodovino, vendar so bile odrinjene na rob, v delu *Ženska taborišča* pa predstavila taborišča za prisilno delo v letih 1949 in 1950. Skupaj z Nikom Grafenauerjem in Gojkom Zupanom je uredila knjigo *Videnja Zorana Mušiča*, ki ne predstavlja le njegovega slikarske-

ga dela, temveč orisuje tudi njegovo življenjsko pot.

Slavnostna akademija na Slovenski matici

Je tudi avtorica številnih člankov in strokovnih razprav, na portalu Cobiss jih je zabeležihih okoli 750, v skladu s svojim kritičnim pristopom pa praviloma razkriva tako imenovane temne strani slovenske zgodovine in spoštovanja človekovih pravic. Ob življenjskem jubileju so ji pred nekaj dnevi na Slovenski matici pripravili slavnostno akademijo, na kateri je tajnica in urednica Ignacija Fridl Jarc opozorila na njen izjemni avtorski opus ter vsestranski družbeni angažma.

»Prosim, da mojih besed nikakor ne razumete napak, češ da govorim v slogu vseprežemajočega militantnega feminizma, ki poskuša z udarci predpisov in pamfletov, uzakonjenjem negližejev in vložkov tudi za moške vcepiti v naše glave prepričanje, da smo končno dosegli enakopravnost žensk. Nasprotno, poudariti želim, da se danes klanjamo ženski kot nosilki principa ljubezni, ženski, ki tako neizmerno spoštuje voljo do živeti in biti slehernega posameznika, ne glede na njegovo generacijsko ali politično pripadnost, njegovo prepričanje ali spol, da postaja ona sama glas vseh tistih, ki jim je bila pravica do dostojnega življenja in bitja odvzeta, ki jim je bila odvzeta pravica do govoriti in ustvarjati zgolj in samo zato, ker so se ponižno uklonili volji do moči ali bili kaznovani zgolj in samo zato, ker so verjeli, da je resnico, kakor so jo doživeli, treba vendarle pričevati,« je dejala Ignacija Fridl Jarc ter opozorila, da Orwellov antiutopični roman *1984*, ki ga je Alenka Puhar prevedla še v svinčenih časih, glede na različne omejitve svobode govora potencialno postaja nevarna resničnost.